

Aruanne

Eesti Vabariigi Keskkonnaministeeriumi ja Eesti Vabariigi Haridus- ja Teadusministeeriumi ühise tegevuse memorandumi (2005) eesmärkide täitmisest.

10. märtsil 2005. a allkirjastatud memorandumis väljendavad haridus- ja teadusminister ning keskkonnaminister veendumust, et keskkonnaharidus peab lähtuma säästva arengu põhimõtetest ning baseeruma riiklikul õppekaval, et õppeprotsessi kaudu aidata kaasa vastutustundlike, keskkonda hoidvate ja väärtustavate kodanike kujunemisele. Seda põhimõtet silmas pidades peavad ministrid vajalikuks arendada koostööd viies tegevusvaldkonnas:

Valdkond 1. Keskkonna- ja säästvat arengut toetava hariduse (sh loodushariduse ja keskkonnahariduse) kontseptsiooni väljatöötamine keskkonnahariduse ja -teadlikkuse jätkusuutliku arengu tagamiseks. Kontseptsioonis kirjeldatakse viise ja võimalusi, kuidas

- tagada üldhariduskoolide riikliku õppekava läbiva teema „Keskkond ja jätkusuutlik areng“ reaalne rakendumine ning keskkonna- ja säästva arengu temaatika jätkuv integreeritud käsitlemine riiklikus õppekavas;
- edendada laste ja noorte keskkonnategevust keskkonnahariduslike projektide ja institutsioonide kaudu (õues õppimine, tegevus loodusmajades, -koolides, -keskustes jms);
- koostada õppemetoodilisi materjale säästvat arengut toetava hariduse rakendamiseks;
- väärtustada ja arendada keskkonnaerialade õpetamist kõrg- ja ametikoolides;
- toetada täiskasvanute, sh pedagoogide keskkonna- ja säästva arengu alast taseme- ja täienduskoolitust.

Haridus- ja Teadusministeeriumi initsiatiivil töötati 2006. aastal välja Eesti Vabariigi keskkonnahariduse kontseptsioon, Selles sätestatud eesmärkide elluviimisele on panustanud nii Haridus- ja Teadusministeerium kui ka Keskkonnaministeerium.

Haridus- ja Teadusministeerium (HTM) vastutab haridus-, teadus-, keele- ja noortepoliitika arengu eest Eestis, samuti loodus-, keskkonna- ja säästvat arengut toetava hariduse edendamise ja elluviimise eest kõigil haridustasemetel. Keskkonna- ja jätkusuutlikku arengut toetava hariduse edendamisega seotud tegevuskulud või -toetused koolieelsetele lasteasutustele, üld-, kutse-, ning kõrgkoolidele kaetakse üldistest hariduskuludest, mistõttu kulude jaotust valdkondade lõikes välja tuua ei saa.

Keskkonna- ja jätkusuutlikku arengut toetava hariduse temaatikat kajastavad järgmised haridusvaldkonna õigusaktid ja arengukavad ning eesmärgi saavutamiseks on toimunud kaksteist tegevust:

1.1. HTM initsiatiivil töötati välja **Keskkonnahariduse riiklik arengukava (2008-2013)**

https://www.hm.ee/sites/default/files/keskkonnahariduse_riiklik_arengukava.pdf

Arengukava koostamine algas veebruaris 2008 ja selle töörühma kuulus 24 inimest erinevatest ministeeriumidest, nende allasutustest ja muudest asutustest. Arengukava üldeesmärgi saavutamiseks on arengukavas strateegilised alameesmärgid: I – tõsta kõigi Eesti elanike keskkonnateadlikkust; II – edendada süsteemset keskkonnaharidust kõikidel haridustasemetel; III – luua kogu Eestit hõlmav keskkonnahariduskeskuste võrgustik.

1.2. Põhikooli ja gümnaasiumi riiklikes õppekavades on keskkonnatemaatika esmajoones läbiva teema staatuses. **Riiklike õppekavade läbivad teemad**, nende hulgas „Keskkond“ määratleti esmakordselt 1996. a vastu võetud Eesti põhi- ja keskhariduse riiklikus õppekavas. 2002. aastal teemat laiendati ning formuleeriti läbiv teema „Keskkond ja säästev areng“.

Vabariigi Valitsuse **2011. aastal vastu võetud põhikooli riiklik õppekava (PRÕK) ning gümnaasiumi riiklik õppekava (GRÕK)** kehtestasid täpsustatud haridusstandardid ja löid põhjalikuma raamistiku läbivate teemade käsitlemiseks. Nii PRÕKis kui ka GRÕKis sätestati läbiv teema „Keskkond ja jätkusuutlik areng“, mille käsitlemisega taotletakse õpilase kujunemist sotsiaalselt aktiivseks, vastutustundlikuks ja keskkonnateadlikuks inimeseks, kes hoiab ja kaitseb keskkonda ning väärtustades jätkusuutlikkust, on valmis leidma lahendusi keskkonna- ja inimarengu küsimustele. Samuti täpsustati läbiva teema „Keskkond ja jätkusuutlik areng“ eesmärgid kooliastmeti (1. –3. klass, 4. –6. klass, 7. –9. klass ja gümnaasium) . Läbivat teemat „Keskkond ja jätkusuutlik areng“ arvestatakse koolikeskkonna kujundamisel. Kooli õppekavas määratletakse läbiva teema “Keskkond ja jätkusuutlik areng” eesmärgid, käsitlemine ja eeldatavad tulemused ning ülekooliliste projektide, teemapäevade jms korraldamine, projektides ja rahvusvahelises koostöös osalemine. Õpetajad kirjutavad kooli õppekavas ja ainekavades lahti õpetuse lõimingu põhimõtted, õpilaste keskkonna- ja jätkusuutlikkuse alaste pädevuste arendamise viisid, mille keskmes on arusaamade, oskuste ning väärtushinnangute kujundamine.

2011. aastast on erilise tähelepanu all **õppeprotsess**. Õppeprotsessis on läbiva teema „Keskkond ja jätkusuutlik areng“ käsitlemisel eelistatud õppimine kogemuse kaudu: rühmatööd, projektöpe, rollimängud, simulatsioonid, uurimistööd, ekskursioonid, õppekäigud, arutelud, individuaalsed ülesanded, loovülesanded, multidistsiplinaarsed meetodid jne.

2008. aastal tellis HTM Tartu Ülikoolilt riikliku õppekava läbivate teemade sh „Keskkond ja jätkusuutlik areng“ **uuringu „Riikliku õppekava läbivate teemade rakendamise strateegiad koolis“**, mis valmis 2010. aastal ja mille aruanne on kättesaadav aadressil: http://www.curriculum.ut.ee/sites/default/files/sh/lt_uuring_aruanne.pdf. Nelja läbivat teemat käsitleva uuringu maksumus oli kokku 54 025 eurot.

2012. aastal tellis HTM Tartu Ülikoolilt **läbiva teema „Keskkond ja jätkusuutlik areng“ hindamisvahendi** koostamise II kooliastmele (4. –6. klass). Hindamisvahend valmis 2014. aastal ja koosneb erinevatest hindamisülesannetest. Hindamisvahend on kättesaadav aadressil: <http://www.curriculum.ut.ee/et/opetajalekoolile/opilaste-hindamisvahendid>). Kaheksat läbivat teemat käsitleva hindamisvahendi maksumus oli 121 692 EUR

1.3. Üldharidussüsteemi arengukava aastateks 2007–2013 perioodiks 2011–2013

https://www.hm.ee/sites/default/files/uldharidussusteemi_arengukava_0.pdf rõhutas, et riiklike õppekavade rakendamise raames pööratakse senisest enam tähelepanu säästva arengu ja loodushariduse/keskkonnahariduse, tehnika- ja tehnoloogiahariduse arendamisele. Arengukava kirjeldas, et teadusandekate laste arengu toetamiseks on Eestis huvikoolide võrgustik ja toetussüsteem.

1.4. Haridus- ja Teadusministeeriumi valitsemisala arengukava „Tark ja tegus rahvas“ 2011–2014

www.hm.ee/index.php?popup=download&id=10081 loetles erinevaid rakendatavaid meetmeid, millest üks on meede „Võrdväärsete võimaluste loomine võimete- ja huvide kohase ning kvaliteetse üldhariduse omandamiseks“. Kavandatud olulisemate tegevuste seas olid uute riiklike õppekavade rakendamine ja keskkonnahariduse populariseerimine ning keskkonna- ja loodushariduskeskuste võimaluste õppetöös rakendamise jätkamine; rahvusvaheliste üldharidusega seotud õpilasprogrammide rakendamine (GLOBE, BSP) jt.

1.5. Haridus- ja Teadusministeeriumi valitsemisala arengukava „Tark ja tegus rahvas“ 2013–2016

www.hm.ee/index.php?popup=download&id=11657 sätestas ka meetme „Võrdväärsete võimaluste loomine võimete- ja huvide kohase ning kvaliteetse üldhariduse omandamiseks“. Tegevustena nähti jätkuvalt ette keskkonnahariduse populariseerimist ning keskkonna- ja loodushariduskeskuste pakutava rakendamist õppetöös; tulemustena loodus-, täppis- ja tehnika/tehnoloogiavaldkonna õppesuundade väljaarendamist ja säästva arengu põhimõtete juurutamist, et suureneks LTT valdkonna (loodus- ja täppisteadused ning tehnoloogia) lõpetajate osakaal lõpetajate koguarvust kõrghariduse tasemel (ISCED 5–6).

1.6. Elukestva õppe strateegia 2020 (vastu võetud 2014. aastal) esimene strateegiline eesmärk ja meede on „Muutunud õpikäsitlus“. Selle eesmärgi saavutamise eeldab koostööd kõige erinevates vormides – õpetajate ja õppeasutuste vahel, kooli ja kohaliku omavalitsuse ning piirkondlike ettevõtete vahel, õppeprotsessi rikastamist huviharidusega ja lõimimist formaalharidusega ning õppetöö läbiviimist väljaspool koolikeskkonda (ettevõtte, noortekeskused, loodus- ja keskkonnahariduskeskused, muuseumid, raamatukogud jt kultuuriasutused). Elukestva õppe strateegia käsitleb õppimist kui eluviisi, millega seostuvad vastutus, vajadused ning võimalused. Kõik need aspektid on jätkusuutliku arengu eelduseks ja jätkusuutlikku arengut toetavas harituses kujundatakse õpilaste väärtushinnanguid. Eesti elukestva õppe strateegia viitab vajadusele laiendada tehnika ja loodusteaduse alase huvihariduse võimalusi.

1.7. Eesti Elukestva õppe strateegia 2020 üldharidusprogramm 2015–2018 käsitleb jätkuvalt õpihuvi ja -tulemuste tõstmist LTT valdkonna vastu ja peab oluliseks huvihariduslikke tegevusi selles valdkonnas.

Tagamaks tööturul LTT valdkonna spetsialistide olemasolu, õpihuvi suurenemise ja õpitulemuste parenemise, on HTM 2015. aastal:

- nüüdisajastanud üldhariduse riiklike õppekavade matemaatika, loodusainete ja tehnoloogia valdkonna õppeprotsesside kirjeldusi;

- toetanud õpilaste klassiväliseid tegevusi (nt LTT õpikodade läbiviimist jms) ning õpilaste ja õpetajate osalemist rahvusvahelistes programmides;
- toetanud riiklike ja rahvusvaheliste olümpiaadide korraldamist ja parimate õpilaste osalemist rahvusvahelistel olümpiaadidel, samuti TÜ teaduskooli kursusi;
- kinnitanud õpetajakoolituse programmi üheks eesmärgiks õpetajate koolitusvajadused erivajadustega õpilastele, sh andekatele lastele parimate arenguvõimaluste tagamiseks;
- koondanud esmased õppevaravajadused kutsehariduses, ennekõike tehnilistes valdkondades;
- kahekordistanud Progeitiigri eelarvet;
- jätkanud koostöös Tartu Ülikooliga statistikaharidusprogrammi piloteerimist;
- loonud kutsehariduse õppekavade reformi raames uued väljundipõhised õppekavad, mis on laiendanud LTT valdkonna õppimisvõimalusi kutseõppes.

Teadusandekate ja loodusest huvitunud õpilastega tegelevad peale üldhariduskoolide ka Tartu Ülikooli Teaduskool, Tallinna Ülikooli Õpilasakadeemia, Tallinna Tehnikaülikooli Tehnoloogiakool ja Eesti Maaülikooli Loodusteaduste Kool, SA Eesti Teadusagentuur, SA Archimedes, HITSA, piirkondlikud keskused (nt Tartu Keskkonnahariduse Keskus) ja üleriigiliselt MTÜ-d (nt Õpilaste Teaduslik Ühing, Eesti Füüsika Selts, GLOBE Eesti, Teaduskera jne). Oluline on SA AHHA, SA Energiakeskus jt tegevus loodus-, täppis- ja tehnoloogiateaduste (LTT) valdkonna tutvustamisel laste ja õpilaste hulgas. 2010. aastal käivitus Eesti Füüsika Seltsi, TÜ loodus- ja tehnoloogiateaduskonna ning TÜ Teaduskooli füüsika, keemia ja bioloogia õpikodade programm.

Perioodil 2005–2016 on HTM rahastanud:

- Tallinna Ülikooli korraldatavat **6. klassi õpilaste õpioskuste olümpiaadi** (võisteldakse õpioskustes neljal teemal: matemaatika, **loodus**, keel, varia). Aastatel 2012–2016 eraldati olümpiaadi läbiviimiseks ~ 48 000 EURi;
- Tallinna Ülikooli **Õpilasakadeemia** toetus on 15 000 EURi aastas;
- Tartu Ülikooli **Teaduskooli tegevust** (õpilaste osalemist 13 rahvusvahelisel aineolümpiaadil ja kahe õpilasvõistluse korraldamist ning Eesti võistkondade ettevalmistamist, võimekatele õpilastele põhikoolis ja gümnaasiumis õppetöö läbiviimist, loodusteaduste õpikodade läbiviimist maakondades, andekate noorte nõustamis- ja tugiteenuste korraldamist, õppematerjalide koostamist ja muud arendustööd ning nende tegevuste tugiteenuseid). Käesoleval ajal on toetus üle 0,46 milj EUR aastas;
- Tartu Ülikooli **Teaduskooli** rahvusvaheliste õpilasolümpiaadide korraldamise, neist osavõtmise ja võistkondade ettevalmistamise kulusid. Käesolevaks ajaks ulatub toetus 60 000 EURi aastas;
- Eesti Maaülikooli õpilaste **loodusteaduste kooli** tegevusi, toetus 6000 EURi aastas;
- Tallinna Tehnika Ülikooli **tehnoloogia kooli** tegevusi, toetus 20 000 EURi aastas.

1.8. Eesti teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni strateegia „Teadmistepõhine Eesti 2014-2020“.

Järgnevad tegevused on osa teaduse strateegiast ja neid on rahastatud teaduseelarvest:

- Teaduse populariseerimise projektikonkursi kaudu on käivitatud erinevatele sihtgruppidele (lasteaialastest teadusasutuste ja laiema avalikkuseni) suunatud uusi algatusi;
- Välja on töötatud ja juurutatud õpilaste teadustööde konkursi lõppvooruu uus formaat ja ellu kutsutud Õpilaste teadusfestival;
- Kinnitanud on alameetme „Teaduse populariseerimine“ toetuse andmise tingimused perioodiks 2014-2020 nimetuse all „TeaMe+“, mille raames jätkub noorte teadusvõistluse „Rakett69“ tootmine, koordineeritakse teadus- ja tehnoloogiapakti tegevusi, toetatakse teadushuvihariduse arengut, koolide ja ettevõtete koostööd ning LTT karjäärivõimaluste tutvustamist;
- Teaduse populariseerimisele ja teaduskommunikatsioonitegevustele suunatakse vähemalt 2% tippkeskustele eraldatud toetuse mahust;
- TAI rakendusplaani kaudu pakutakse erialastipendiume nutika spetsialiseerumise ja kasvualdkonna üliõpilastele.

SA Archimedes eestvedamisel käivitati eelmisel EL eelarveperioodil Euroopa Sotsiaalfondist rahastatav programm „TeaMe“, mis populariseeris loodus-, täppis- ja tehnikateadusi ning tehnoloogiat. Programmi nimi tuletati sõnadest Teadus, Meedia ja Meie – need osapooled pidid sellest programmist kasu saama. Programmi sihtgrupp oli kogu Eesti elanikkond, eriti pöörati tähelepanu 14–26-aastastele noortele. „TeaMe“ programmil oli kolm laiemat eesmärki: suurendada noorte huvi teaduse ja tehnoloogia ning nendega seotud elukutsete vastu, laiendada Eesti teadusmeedia arenguvõimalusi ja levitada täppis- ja loodusteaduslikku mõtteviisi. Programmi kogumaht oli ligi 3,34 miljonit eurot.

Programmi elluviija oli Eesti Teadusagentuuri teaduse populariseerimise osakond. „TeaMe“ raames valmisid õppekomplektid, „TeaMe“ programmi ja Scientix 2 projekti raames toetati 2 LTT-hariduse konverentsi. „TeaMe“ programmi toel loodi teaduse populariseerimise portaal www.miks.ee ja koostati uued õppekomplektid üldhariduskoolide valikkursustele. Miks.ee portaal tutvustab teiste LTT ametite kõrval ka loodus- ja keskkonnavaldkonna ameteid.

Tabel annab ülevaate SA Eesti Teadusagentuur ja SA Archimedes kaudu teaduse populariseerimiseks eraldatud summadest ajavahemikus 2005–2015:

Programm	ajavahemik	kogueelarve EURi
„TeaMe“ programm (Euroopa Sotsiaalfondi rahad+RE)	2009–2015	3 460 000
„Teeme“ avatud taotlusvoor (Euroopa Sotsiaalfondi rahad+RE)	2010–2013	1 025 325
Teaduse populariseerimise projektikonkurss (RE)	2007–2015	1 330 002

Auhinnakonkursside auhinnarahad (õpilaste ja üliõpilaste teadustööd, õpilasleitudajad, Eesti teaduse populariseerimise auhind, kasvatusteadused) (RE)	2005–2015	1 004 600
KOKKU	2005–2015	6 819 928

1.9. HTM toetab noortevaldkonna programmi kaudu kvaliteetsete ja mitmekesiste võimaluste loomist noorte huvide ja annete avamiseks ning arendamiseks (huvikoolide tegevuste toetamine, noorte huvitegevuse toetussüsteemi kontseptsiooni ellurakendamine, noorsootöötajate ja huvikoolide koolitused, omavalitsuste koostöö spordivaldkonna huvialade korraldamisel). EHISE andmetel on 2015. aastast:

- registreeritud **huvikoolide õppekavadest** 5% seotud looduse ja tehnika (3.5% huvikoolidest on selle enda tegevusalaks märkinud, teistes on õppekavad osa muudest tegevustest);
- **koolide huviringidest** on LTT-ga seotud 14,58%, millest omakorda 25% on loodusteadused, sh keskkond; see tähendab, et koolide huviringidest on ~3% loodusteadused, sh keemia, füüsika jms. ~2% kõigist koolide huviringidest on puhtalt looduse ja keskkonnateemalised (SAH ja kõik muu kokku).

Lisavahendeid saadakse riigieelarvest toetuslepingute kaudu, mida kavandatakse koos huvialade esindusliitudega, aasta- ja projektitoetustena **Hasartmängumaksu Nõukogu vahenditest** jm.

1.10. **Hasartmängumaksu Nõukogule** eraldatud laekumistest suunatakse alates 2015. aastast 31,8% teadus-, haridus-, laste- ja noorteprojektide toetamiseks.

Aastatel 2015–2016 on Hasartmängumaksu Nõukogu toetanud erinevaid keskkonna-, loodus-, inseneriteaduste ja tehnoloogiahariduse edendamiseks seotud algatusi enam kui 129 000 EURi ulatuses.

1.11. HTM on koosõlastanud **Kliimamuutustega kohanemise arengukava aastani 2030** ja selle rakendusplaani aastateks 2017–2020 ning panustab sellesse, et paraneks teadlikkus kliimamuutustega kaasnevatest riskidest ja võimalustest. Kliimamuutustega seotud teematika on sisse kirjutatud erinevate põhikooli ja gümnaasiumi loodusainete õppesisusse ja õpitulemustesse ning õppehoonete planeerimisel ja kasutamisel arvestatakse energiatõhususega.

1.12. Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammi 2015–2019 (vastu võetud 29.05.2015) tegevuskava punkt 18.32 näeb ette viia läbi uuring läbiva teema "Keskkond ja jätkusuutlik areng" (KK ja JA) rakendamiseks formaalhariduses. HTM on tellinud 2016. aastal lihthankega (nr 174827) uuringu „Riikliku õppekava läbiva teema "Keskkond ja jätkusuutlik areng" rakendamiseks formaalhariduses“ maksumusega 15360 EURi.

Uuringu eesmärgiks on anda tõendus põhine alus Haridus- ja Teadusministeeriumi ja Keskkonnaministeeriumi ühise tegevuskava koostamiseks, et edendada keskkonnahariduse/säästva arengu haridust. Samuti annab uuring ülevaate ühe konkreetse riiklike õppekavade läbiva teema rakendamisest ja üldisema ülevaate läbivate teemade õpetamisest üldhariduses.

Keskkonnaministeeriumis (KeM) tegeleb keskkonnateadlikkuse ja -hariduse valdkonnaga keskkonnateadlikkuse büroo, mis hariduse valdkonnaga puutumuses olevate dokumentide koostamisel ja tegevuste kavandamisel juhindub säästva arengu keskkonnavaldkonna pikaajalisest eesmärgist ning riiklikes õppekavades sätestatud läbiva teema „Keskkond ja jätkusuutlik areng“ pädevustest.

Memorandumi põhimõtteid järgiva praktilise loodusharidusliku tegevusega tegelevad KeM valitsemisalas igapäevaselt **Keskkonnaameti (KeA) keskkonnahariduse osakond** (2016 a 18 inimest), **Riigimetsa Majandamise Keskuses (RMK) külastuskorralduse osakond** (2016. a 14 loodusmajade ja -keskuste teabejuhti), **RMK Sagadi looduskool** (valdkonnaga arendusjuht ja 2 meetodikut) ning **Eesti Loodusmuuseum (ELM)** (2016. a 3 pedagoogi ja ringijuht). Kõik nimetatud asutused on välja arendanud kaasaegse interaktiivse õpikeskkonna ning loonud arvukalt õppevahendeid, mille abil näitlikustada keskkonna- ja jätkusuutliku arengu temaatikat igas vanuses inimestele.

KeM tegevused memorandumi eesmärkide täitmiseks	Summa/pidev tegevus/tegevus-põhimõte	Vastutaja/teostaja
Keskkonnahariduse kättesaadavuse parandamiseks ja ühtlustamiseks Eestis allkirjastas keskkonnaminister 25. novembril 2009. a määruse nr 63 „Meetme „ Keskkonnahariduse infrastruktuuri arendamine “ rakendamiseks toetuse andmise tingimused“ (EL programmeerimisperioodi 2007–2013, Euroopa Regionaalarengu Fond, prioriteetne suund „Säästva keskkonnakasutuse infrastruktuuride ja tugisüsteemide arendamine“). Toetuse saamise tingimused nägid ette, et toetuse saaja tegeleb mh riiklike õppekavade teema „Keskkond- ja säästev areng“ rakendamist toetavate õppeprogrammide pakkumisega. Toetust jagati avatud taotlusvoorus, rajati või renoveeriti kokku 33 objekti ja keskkonnahariduse buss. Vt lisa 1. Väljaarendatud keskuste kaart.	22,3 milj € (tegevused 2010 – 2015)	KeM KeA RMK ELM KOV-d ülikoolid
Jätkusuutliku arengu põhimõtete juurutamise tõhustamiseks keskkonnahariduses, võrgustikukoostöö tugevdamiseks keskkonnahariduse valdkonnas ja avalikkuse teadlikkuse suurendamiseks keskkonnahoidlikust tarbimisest viidi KeM initsiatiivil ellu programmid „ Keskkonnahariduse arendamine “, elluviija KeA ning „ Keskkonnahariduse arendamine Eesti Loodusmuuseumi kogude baasil “, elluviija ELM koos TÜ Loodusmuuseumi ja Botaanikaaiaga (EL programmeerimisperioodi 2007–2013, Euroopa Sotsiaalfond, prioriteetne suund „Elukestev õpe“, meede „Keskkonnahariduse arendamine“). EL toetuse maht oli kokku 3,2 milj eurot.	3,2 milj € tegevused 2010–2015	KeM KeA ELM TÜ

<p>EL toetusele programmile „Keskkonnahariduse arendamine“ lisandus 48 tuhat eurot Eesti avaliku sektori vahendeid KeA eelarve kaudu. Elluviimise tulemusel:</p> <ul style="list-style-type: none"> • koostati analüüsid ja ülevaated keskkonnahariduse hetkolukorrast programmi tegevuste täpsustamiseks (sh keskkonnahariduse spetsialistide täienduskoolitusvajadus, haridusasutuste varustatus säästva arengu teemaliste õppematerjalidega ja keskkonnahariduse võrgustikukoostöö hetkeseis); • koostati täienduskoolituskavad (6 EAP) mitteformaalse keskkonnahariduse spetsialistidele keskkonna- ja jätkusuutliku arengu alaste teadmiste õpetamisest aktiivõppemeetoditel ning viidi läbi täienduskoolitused (TLÜ), mille lõpetas edukalt 145 spetsialisti erinevatest organisatsioonidest; • keskkonnahariduskeskustele töötati välja ja jagati tasuta kasutamiseks aktiivõpet toetavad õppekomplektid keskkonna- ja jätkusuutliku arengu temaatika (nt tarbimise keskkonnamõju, ökosüsteemi toimimine rannaniidu näitel, loodussõbralik ehitus) näitlikustamiseks ning kolm interaktiivset õppevahendit säästva arengu ja elurikkuse õpetamiseks (Avastusrada http://avastusrada.ee, Keskkonnakompass http://www.keskkonnakompass.ee, E.loodus.ee http://e.loodus.ee); • töötati välja täienduskoolituskava (3 EAP) üldharidus- ja kutsekoolide ning lasteaiaõpetajatele keskkonnateema lõimimisest õppeprotsessi ning viidi läbi täienduskoolitused (TÜ, TLÜ), koolituse lõpetas 485 õpetajat; • arendati 2009. aastal algatatud keskkonnahariduskonverentside formaati, konverentsid toovad kokku erinevad keskkonnahariduses osalejad (programmi järgi jätkab tegevusi KeA); • tõhustati maakondlike keskkonnahariduse ümarlaudade tegevust teabevahetuseks ja tegevuste koordineerimiseks; • arendati tehniliselt veebikeskkonda keskkonnaharidus.ee, mis vahendab kooli- ja lasteaiaõpetajatele teavet loodus- ja keskkonnahariduskeskustes pakutavate programmide kohta; • koolidele ja keskkonnahariduskeskustele anti välja ja levitati otsepostituselga keskkonnahariduse praktilisi kogemusi vahendavat Keskkonnahariduslehte (2011–2015); • käivitati haridusasutusi keskkonnateadlikkuse ja keskkonnahoidliku käitumise eest tunnustav konkurss „Keskkonnakäpp“ (programmi järgi jätkab tegevusi KeM); • kolmel hooajal oli ETV eetris keskkonnahoidlikku tarbimist tutvustav sari „Mõistlik või mõttetu“; 	<p>48 000 € Eesti avaliku sektori raha KeA eelarve kaudu</p>	
---	--	--

<ul style="list-style-type: none"> • algatati sari „Ökoskoop“ Vikerraadios (programmi järgi jätkab ERR). 								
<p>Programmi „Keskkonnahariduse arendamine Eesti Loodusmuuseumi kogude baasil“ tulemusel:</p> <ul style="list-style-type: none"> • digiteeriti 228 tuhat säilikut ELM-i kogudest, sh pildipank, mis tehti avalikult kättesaadavaks PlutoF infosüsteemis. Kogud tehti kättesaadavaks ka eestikeelsena, et lihtsustada andmebaasi kasutamist põhi- ja keskkoolis; <p>õpetajatele loodi rakendus „Minu loodusheli“, mille abil saab õppida liike, viia õpilastega läbi loodusvaatlusi ja täiendada loodusvaatluste andmebaasi. Programmi raames sai rakenduse kasutamise koolituse 50 õpetajat (programmi järgi jätkab rakenduse propageerimist loodusvaatluste kampaaniate jms raames TÜ Loodusmuuseum).</p>	<p>66 900 € Eesti avaliku sektori raha ELM eelarve kaudu, 18 000 € partneri TÜ Loodusmuuseum ja Botaanikaaed eelarve kaudu.</p>							
<p>Keskkonnateadlikkuse ja -hariduse valdkonna arendamiseks ja jätkusuutlikkuse tagamiseks toetab KeM SA KIK keskkonnaprogrammi keskkonnateadlikkuse valdkondliku programmi kaudu erinevate projektide elluviimist. Keskkonnaministri 26.02.2006 määruse nr 13 § 8 kohaselt on keskkonnateadlikkuse programmi eesmärk toetada Eesti elanike keskkonnasäästlike tarbimisharjumuste kujundamist ning ökoloogilise tasakaalu tundmaõppimist. KIK keskkonnaprogrammi eelarve kujuneb taotlusvooru põhjal. Toetatakse järgmisi tegevusi, mis toetavad memorandumi eesmärkide täitmist:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Riiklike õppekavade läbivat teemat „Keskkond ja jätkusuutlik“ areng käsitlevates aktiivõppeprogrammides osalemine loodus- ja keskkonnahariduskeskustes. Taotlemine koolidele ja lasteaedadele toimub lihtsustatud menetlusega. Näiteks statistikat: <table border="1" data-bbox="203 1011 546 1137"> <thead> <tr> <th>Õppeaasta</th> <th>õpilaste arv</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>2016/2017</td> <td>101 400</td> </tr> <tr> <td>2015/2016</td> <td>85 000</td> </tr> </tbody> </table> <ul style="list-style-type: none"> • Looduse huvialakoolide ning gümnaasiumiastme õpilaste praktikumilaagrite korraldamine, abikõlblik 50% laagrite kogukulust; • õpilaste keskkonnaprojektide korraldamine koolides; <p>keskkonnahariduskeskustes ja loodusemajades õppeprogrammide väljatöötamine ning õppevahendite loomine ja soetamine riiklike õppekavade läbivat teemat „Keskkond ja jätkusuutlik areng“ käsitlevate aktiivõppeprogrammide tarbeks, abikõlblik 50% kogukulust.</p>	Õppeaasta	õpilaste arv	2016/2017	101 400	2015/2016	85 000	<p>ca 2,2 milj € aastas, pidev tegevus</p>	<p>KeM</p>
Õppeaasta	õpilaste arv							
2016/2017	101 400							
2015/2016	85 000							

<p>Riiklike õppekavade läbiva teema „Keskfond ja jätkusuutlik areng“ rakendamise toetamiseks on KeA, RMK, ja ELM lasteaialaastele ja kooliõpilastele koostatud aktiivõppeprogrammid läbiva teemaga kooskõlla viinud, välja on töötatud interaktiivseid õppematerjale nii oma töös kasutamiseks kui ka õppeasutustele laenutamiseks.</p> <p>Õpilaste arv, kes osalesid riiklike õppekavade läbiva teema „Keskfond ja jätkusuutlik areng“ rakendamist toetavates õppeprogrammides KeM valitsemisala asutustes:</p> <table border="1" data-bbox="203 451 719 659"> <thead> <tr> <th>Aasta</th> <th>Õpilaste arv</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>2015</td> <td>92 000</td> </tr> <tr> <td>2014</td> <td>86 000</td> </tr> <tr> <td>2013</td> <td>80 000</td> </tr> <tr> <td>2012</td> <td>81 400</td> </tr> </tbody> </table>	Aasta	Õpilaste arv	2015	92 000	2014	86 000	2013	80 000	2012	81 400	<p>Pidev tegevus</p>	<p>KeA RMK ELM</p>
Aasta	Õpilaste arv											
2015	92 000											
2014	86 000											
2013	80 000											
2012	81 400											
<p>Täiskasvanute, sh õpetajate keskkonna- ja säästva arengu alase taseme- ja täienduskoolituse toetamiseks pakub RMK Sagadi looduskool koostöös Tallinna Ülikooliga täienduskoolitusi õpetajatele. Koolituse teemad on õues õpe, läbiv teema „Keskfond ja jätkusuutlik areng“ riiklikus õppekavas, keskkonna interpreteerimine, säästev areng, elurikkus.</p>	<p>Pidev tegevus</p>	<p>RMK Sagadi Looduskool</p>										
<p>Keskkonnateadlikkuse ja haridusasutustes keskkonnahoidliku käitumise tunnustamiseks ja esiletoomiseks toimub igal aastal konkurss „Keskonnakäpp“.</p>	<p>ca 5000 € aastas, pidev tegevus</p>	<p>KeM KeA</p>										
<p>Laste ja noorte keskkonnategevuse edendamiseks on ELM käivitanud looduse huviringid mitmes vanuses lastele.</p>	<p>Pidev tegevus</p>	<p>ELM</p>										
<p>Igas eas inimestele õppimisvõimaluste loomiseks on ELM käivitanud looduse huviringid senioridele. Igas eas inimestele võimaluste loomiseks iseseisvalt Eesti loodust tundma õppida ning elurikkust väärtustada arendab ja haldab RMK teabega varustatud õppe- ja matkaradu ning loob ja levitab juhendeid looduses liikumiseks ja looduse tundmaõppimiseks.</p>	<p>Pidev tegevus ca 3 milj € aastas, pidev tegevus</p>	<p>ELM RMK</p>										
<p>Kõrg- ja ametikoolides keskkonnaerialade õpetamise väärtustamiseks ja arendamiseks sõlmis KeM oktoobris 2014 koostöökokkulepped nelja ülikooliga (EMÜ, TLÜ, TTÜ, TÜ). Kokkulepped on sõlmitud viieks aastaks.</p> <ul style="list-style-type: none"> Näited kokkulepetest tulenenud tegevustest: Põlevkivi arengukavas 2016–2030 on meede õppetöö edendamiseks. Meede hõlmab kõrgkoolide õppekavade täiendamise ja uuendamise, spetsiaalse põlevkivi õppemooduli loomise ja tasemeõppe, ülikoolide, rakenduskõrgkoolide, 	<p>Pidev tegevus</p>	<p>KeM</p>										

<p>valitsusasutuste, KOVide ja erasektori koostöö tõhustamise. Ressursitõhususe meetme raames koolitab KeM audiitoreid, kes oskavad teha ressursiauditeid tööstusettevõttes. Ressursikasutuse analüüs eeldab põhjalikke teadmisi jätkusuutlikust arengust ning suurendab tudengite huvi keskkonnaerialade vastu. Tudengite praktika viiakse läbi KeM-s ja valitsemisala asutustes. KeM pakub lõputööde teemasid ning kaasjuhendajad ja retsense. Koostöös ülikoolidega on välja töötatud loengukursusi, kus KeM eksperdid tutvustavad poliitika kujunemist, riigi igapäevast tööd ja toimimist (nt TTÜ Tallinna Kolledž „Keskkonnapoliitika tööriistad“, TLÜ „Keskkonnakaitse korraldus Eestis“).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Keskkonnavaldkonna erialade populariseerimiseks külastavad ja võõrustavad KeM töötajad erinevaid õppeasutusi (Tallinna Tehnikakõrgkool, Tallinna Tervishoiukõrgkool, Vanalinna Hariduskolleegeium jt) ning tutvustavad keskkonnahoiu erinevaid aspekte ja keskkonnahoiuga seotud elukutseid. <p>Laste ja noorte teadus- ja innovatsioonihuvi soodustamiseks osaleb KeM mitmesuguste konkursside korraldamises („Negavat“ (säätva ressursikasutuse teemaline konkurss tudengitele), „Garage48 GreenTech“ (roheline innovatsiooni teemaline IT arenduste konkurss jt).</p>		
--	--	--

Valdkond 2. Koostöö valitsusväliste organisatsioonidega loodusharidusliku, keskkonnaharidusliku ja säästva arengut toetava hariduse edendamiseks

HTM on eesmärgi saavutamiseks ellu viinud neli tegevust:

Elukestva õppe strateegia 2020 (vastu võetud 2014. aastal) esimene strateegilise eesmärgi „Muutunud õpikäsitlus“ üks meetmeid rõhutab kõige erinevates vormides **koostööd õpetajate, kooli ja kohaliku omavalitsuse ning piirkondlike ettevõtete vahel**.

2.1. Loodus- ja täppisteaduste, ning tehnikaalase **huvihariduse populariseerimine**. Huvihariduse edendamise üks eesmärgi on, et haridussüsteem vastaks paremini töömaailma vajadustele. Huvihariduse edendamise on sisse kirjutatud HTMi strateegiadokumentidesse, näiteks Eesti elukestva õppe strateegia 2020, Eesti teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni strateegia 2014–2020 ning Eesti ettevõtluse kasvustrateegia 2020.

2014/2015. aastal koostati HTMi, MKMi, koolide ja ettevõtjate koostöös **teadus- ja tehnoloogiapakt** (<http://www.etag.ee/koostoo/tehnoloogiapakt/>), mis näeb ette laiema avalikkuse teadvustamist teaduse, tehnoloogia ja inseneeria valdkondade olulisest rollist ühiskonna ning majanduse arengus; erinevate osapoolte kaasamist ja ressursside kasutamist valdkonna arengute toetamiseks ning loodus- ja täppisteaduste ning tehnoloogia (edaspidi LTT) valdkonna oskuste edendamist.

2.2. Toetatakse rahaliselt huviharidust ja huviringe, sh LTT teemal konkreetsete algatuste ja programmide kaudu:

- Iga-aastase **projektikonkursi „Varaait“** eesmärk on õppevahendite (sh e-õppevahendite) soetamise ja/või restaureerimise abil kaasajastada huviharidust, mitmekesistada huvikoolide õppekavu, toetada uute ringide tegevusi eelkõige looduse ja tehnika valdkonnas ning vähemate võimalustega noorte osalust noorsootöös. Konkursi eelarve on 127 823 EURi.
- ERF investeringute kava kaudu toetati 2007–2013 huvikoolide, sh vähemalt 4 LTT huviringe ja -tegevusi pakkuva huvikooli ning tehnika- ja loodusmajade ehitamist ja renoveerimist.
- ESF vahenditest pakutakse perioodil 2014–2017 koolitusi noorsootöötajatele ja huvikoolide pedagoogidele.
- Lisavahendid aasta- ja projektitoetustena Hasartmängumaksu Nõukogu vahenditest jm.

Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammi kohaselt soovitakse kindlustada igale noorele võimalus osaleda spordi- ja huvitegevuses ning luua selleks terviklik riiklik sihtotstarbeline huvitegevuse toetussüsteem. **Selle elluviimiseks koostati noorte huvitegevuse toetussüsteemi kontseptsioon** (vastutaja kultuuriminister, kaasvastutajad haridus- ja teadusminister, riigihalduse minister, rahandusminister, tähtaeg veebruar 2016) ja jõustatakse huvitegevuse toetussüsteem (vastutaja haridus- ja teadusminister, kaasvastutajad kultuuriminister, riigihalduse minister, rahandusminister, tähtaeg september 2017).

Riigi eelarvestrateegias 2016–2019 on huvitegevuse täiendavaks toetamiseks ette nähtud 2017. aastal 6 miljonit eurot ja alates 2018. aastast 15 miljonit eurot.

Noorte huvitegevuse toetussüsteemi kontseptsioonis kirjeldatakse noorte huvitegevuse tausta, riigipoolse täiendava toetamise eesmärke, rakendamise aluseid ja edasisi tegevusi. Toetus jõuab iga KOV-ni, kes otsustab vajaduspõhise toetuse jaotamise ise või koostöös kõrval omavalitsustega. Kontseptsiooni eelnõus on ühe peamise huvialavaldkonnana kultuuri ja spordi kõrval eraldi välja toodud loodus- ja täppisteadused ning kontseptsiooni põhjal on võimalik alates 2017. aastast KOV-le suunatavaid vahendeid vajadusel kasutada ka juhendajate tasustamiseks.

2.3. Alameetme „Teaduse populariseerimine“ raames korraldatakse avatud taotlusvoor „Teeme+“, millel on kaks põhifookust: LTT huvihariduse ja süsteemsete pikaajaliste teadust populariseerivate tegevuste toetamine. Alameetme „Teaduse populariseerimine“ raames korraldatava avatud taotlusvooru kaudu on plaanis toetada LTT õpetamist huvikoolides ja LTT huviringide teket üldhariduskoolides. Toetust saavad huviringid, mille tegevuse jätkamiseks on huviringi pidajal peale toetuse lõppu olemas nii tegevusplaan kui ka potentsiaalsed rahalised vahendid.

2.4. **Toetatakse õpilaste osalemist mitmesugustes keskkonnaprogrammides, õpilaste keskkonnauurimistööde konkurssidel.** Õpilastel on võimalik osaleda erinevate loodus- ja keskkonnahariduskeskuste ning võrgustike töös.

HTM rahastab sihtotstarbeliselt erinevaid õpilaste keskkonnahariduslikke projekte. **Eesti elukestva õppe strateegia üldharidusprogrammi raames** toetatakse koolide osalust säästvat arengut edendavates tegevustes, sh rahvusvahelistes õpilasprogrammides **GLOBE** (ülemaailmne koolide keskkonna- ja teadushariduse programm, mille aluseks on EV Haridusministeeriumi ja USA vahel sõlmitud leping 1996. aastast. Eestist osaleb 2016. aastal 86 kooli (<http://globe.ee/>)) ja rahvusvaheline koolide võrgustik **Läänemere Projekt** (The Baltic Sea Project – BSP) (Eestist osaleb ca 30 kooli). Projekti raames tegeletakse keskkonnaprobleemide uurimise ning nendele lahenduste otsimisega. BSP algatas 1989. aastal UNESCO Soome rahvuslik komitee. Eesmärkideks on suurendada õpilaste teadlikkust keskkonnaprobleemidest Läänemere piirkonnas ning arendada õpilaste oskusi uurida keskkonnamuutusi.

Aastatel 2012–2016 on HTM teinud eraldi MTÜ Eesti füüsika seltsile ja Tartu keskkonnahariduskeskusele GLOBE ja BSP programmi tegevuste elluviimiseks kokku 158 500 EURi.

1999–2016 on HTM rahastanud õpilaste keskkonnauurimistööde üleriigilisi konkursse (nii GLOBE kui varem ENTK ja nüüd Tartu keskkonnahariduskeskuse korraldatav keskkonnauurimistööde konkurss).

Aastatel 2011–2016 on HTM eraldanud SA Tartu Keskkonnahariduse Keskusele õpilaste keskkonna-alaste uurimistööde üleriigilise konkursi korraldamiseks ja osavõtuks rahvusvahelisest õpilaste uurimistööde konkursist INEPO kokku 35 500 EURi.

KeM tegevused memorandumi eesmärkide täitmiseks	Summa/pidev tegevus/tegevus-põhimõte	Vastutaja/teostaja
Sihtotstarbeline toetus RES kaudu keskkonna-, sh keskkonnateadlikkuse ja -hariduse valdkonnas tegutsevatele VVO-dele EKO-le ja ELKS-le jätkusuutlikkuse tagamiseks.	95 867 € aastas, pidev tegevus	KeM
Programmi „Keskkonnahariduse arendamine“ raames korraldati keskkonnahariduses tegutsevatele VVO-dele koolitused keskkonna- ja jätkusuutliku arengu temaatika õpetamisest aktiivõppe meetoditega. Koolitustel osales üle 50 spetsialisti VVO-dest. Programmi raames jagati keskkonnahariduses tegutsevatele VVO-dele tasuta kasutamiseks õppevahendite komplektid jätkusuutliku arengu temaatika näitlikustamiseks õppetöös.	ca 150 000 €	KeM KeA
Kaasav koostöö ja infovahetus keskkonnahariduses tegutsevate VVO-dega toimub regulaarsete maakondlike ümarlauakohtumiste vormis. Alates 2009. a toimuvad septembrikuus maakondades	Pidev tegevus	KeA

keskkonnahariduse võimalusi tutvustavad infopäevad, kus osalevad kohalikud VVO-d aj SA-d, toimivad maakondlikud ja infolistid.		
<p>Keskkonnaharidusega tegelevatel VVO-del on võimalus taotleda toetust KIK keskkonnateadlikkuse programmist. Programmist toetatakse:</p> <ul style="list-style-type: none"> • õppevahendite soetamist ja õppeprogrammide väljatöötamist loodus- ja keskkonnaharidusega tegelevatele VVO-dele, abikõlblik on kuni 50% projekti kogukulust; • koolidele kaetakse keskkonnahariduses tegutsevate VVO-de pakutavate riiklike õppekavade läbivat teemat „Keskkond ja jätkusuutlik areng“ toetavate õppeprogrammide maksumus ning õpilaste transpordikulu õppeprogrammi toimumiskohta; • keskkonnateadlikkuse valdkonnas tegutsevate VVO-de teabekandjate (infolehed, portaalid, trükised, m-lahendused jne) loomist ja haldamist; • keskkonnateadlikkuse programmi eesmärgi täitmist toetavate ürituste korraldamist täiskasvanutele ja peredele, abikõlblik kuni 50% projekti kogukulust; • keskkonnavaldkonnas tegutsevate VVO-de teavituskampaaniad, mis toetavad jätkusuutliku arengu keskkonnavaldkonna eesmärke; <p>Eesti Loodusainete Õpetajate Liidu toimetiste „Kägu“ ilmumist eesmärgiga vahendada õpetajatele jätkusuutliku arengu temaatika käsitlemise viise ja meetodikaid.</p>	2016 ca 575 000 € (2015 ca 1 milj €)	KeM

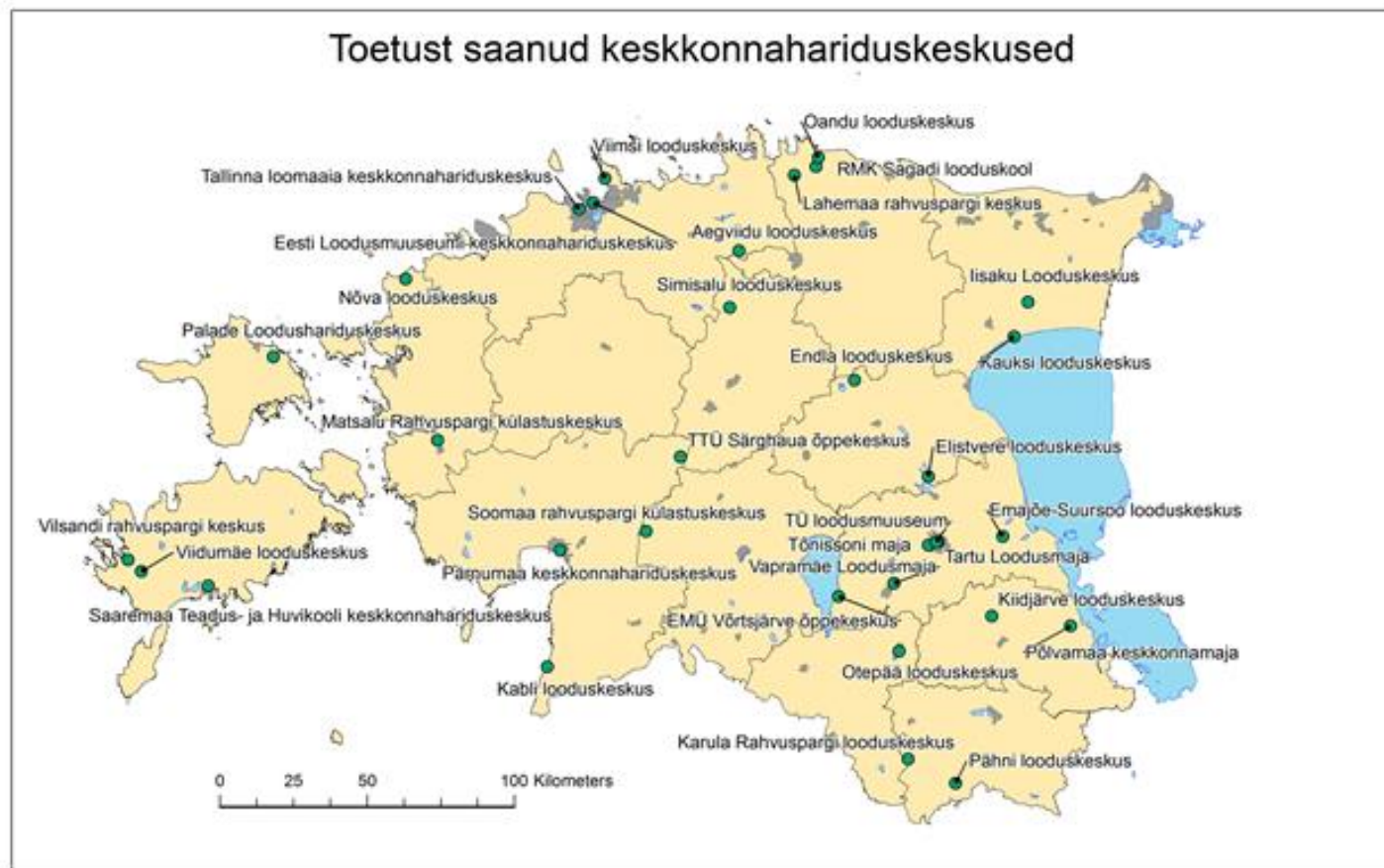
Valdkond 3. Keskkonnateabe regulaarne edastamine meedias, sh säästlike tarbimisharjumuste ja keskkonnasõbraliku käitumise propageerimine

HTM on eesmärgi saavutamiseks toetanud LTT haridust edendavate saatesarjade "Püramiidi tipus" ja "Rakett69" episoodide loomist, mis on järelvaadatavad ja õppematerjalidena kasutatavad säästlike tarbimisharjumuste ja keskkonnasõbraliku käitumise propageerimisel. Sarjad loodi EL eelarveperioodil 2007–2013 SA Archimedes eestvedamisel ja viidi ellu Euroopa Sotsiaalfondist rahastatava programmi „TeaMe“ raames.

KeM tegevused memorandumi eesmärkide täitmiseks	Summa/pidev tegevus/tegevuspõhimõte	Vastutaja/teostaja
Keskkonnainfo avalikkusele vahendamine on KeM valitsemisala asutuse Keskkonnaagentuuri (KAUR) kohustus. KAURI kodulehelt on ligipääs erinevatele keskkonnaandmete andmebaasidele ja registritele. KAUR koostab keskkonnateemade selgitamiseks ja piltlikustamiseks ka infograafikat, mida KeM ja KeA vahendavad koolidele.	Pidev tegevus	KAUR

Inimeste hoiakute kujundamiseks keskkonnahoidlikuks ning keskkonnateabe vahendamiseks kasutatakse jooksvalt mitmesuguseid traditsioonilisi (meediaväljaanded) ja tänapäevaseid (FB postitused) info vahendamise viise. Korraldatakse regulaarselt sotsiaalkampaaniaid, milles kasutatakse erinevaid meediakanaleid ja -tegevusi ning millesse panustavad KeM erinevad asutused. Nt Euroopa jäätmetekke vähendamise nädal novembris, rahvusvahelise veepäeva tähistamine märtsis, prügi lõkkes (kevadel) ja ahjus (sügisel) põletamise keskkonna- ja terviseohtlikkus, looduskaitsekuu jt.	Pidev tegevus	KeM KAUR KeA RMK
Erinevatel institutsioonidel võimaldatakse KIK keskkonnateadlikkuse programmist taotleda toetust teabekandjate loomiseks (meediatooted, ajutised näitused, trükised ja m-lahendused), mis propageerivad keskkonnahoidlikku käitumist või selgitavad ökoloogilise tasakaalu olemust (nt raadisaatesari „Ökoskoop“ Vikerraadios, igakordseid kuulajaid 40–50 tuhat, 70 saadet á 45 min; raadisaatesari „Ilmaparandaja“ raadios KUKU, igakordseid kuulajaid 30–50 tuhat, 52 saadet á 55 min; raadisaatesari „Käies looduse radu“ Pereraadios, igakordseid kuulajaid u 30 tuhat, 47 saadet á 30 min; näitused koos sellega seotud tegevustega Eesti Loodusmuuseumis ja TÜ Loodusmuuseumis, raja- ja pesakaamerad, mis vahendavad veebimeediasse otsepilti jpm).	2016 ca 212 000 €	KeM partnerid
KeM omab ajakirjade Eesti Loodus ja Eesti Mets kaubamärke ja tagab ajakirjade regulaarse ilmumise. ca 700 eksemplari ajakirja Eesti Loodus jagatakse tasuta koolidele ja raamatukogudele. KeM suunab SA KIK kaudu ajakirjade väljaandmiseks 260 tuhat eurot aastas (kuni 2015. a u 500 tuhat eurot ajakirjade Eesti Mets, Eesti Loodus, Loodusesõber, Horisont väljaandmiseks). Venekeelsele elanikkonnale koostab ajakirjade väljaandja MTÜ Loodusajakiri kord aastas eraldi kogumiku Gorizontõ Estonii, mis tutvustab Eesti loodusväärtusi, looduse uurijaid jms ning mida jagatakse tasuta venekeelsetele koolidele, tiraaž 2000 eks. KIK teotus 16 tuhat eurot.	2016 a 276 000 €	KeM MTÜ Loodusajakiri
Kolmel hooajal 2012–2015 oli ETV eetris sarja „Mõistlik või mõttetu“ 72 saadet, mis avasid igapäevase tarbimise keskkonnamõju ja aitasid tarbijal teha keskkonnateadlikke otsuseid. Saade kogus keskmiselt 56 000 vaatajat, 2016. a oli saatesarja kordus. Sarja rahastati 85% ulatuses EL Sotsiaalfondi vahenditest Inimressursi arendamise rakenduskava meetmest „Keskkonnahariduse arendamine“, 15% Eesti avaliku sektori toetus KeA eelarve kaudu).	458 000 €	KeA ERR Fookus Pookus OÜ
Pidev ajakirjanike koolitamine keskkonnateemade selgitamiseks, nn teemakoolid 1–2 korda aastas ning jooksvad temaatilised брифингud.	Pidev tegevus	KeM

Lisa 1. Elukeskkonna rakenduskava meetme „Keskkonnahariduse infrastruktuuri arendamine“ (allkirjastatud 2009) raames aastatel 2010-2015 väljaarendatud keskkonnahariduskeskused

Koostajad: HTM (Imbi Henno, Taivo Raud, Terje Tuisk), KeM (Asta Tuusti, Marit Suurväli, Kairi Toiger) 31. märts 2017